

ΘΕΑΤΡΟ - ΤΡΑΥΜΑ - ΘΕΡΑΠΕΙΑ

*Κείμενα και μαρτυρίες για τον ιαματικό χαρακτήρα
των επιτελεστικών τεχνών*

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ιωσήφ Βιβιλάκης

Αχιλλέας Χαλδαιάκης

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΛΥΤΡΩΣΗΣ

Επιθυμώ να συγχαρώ από καρδιάς τους συναδέλφους του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών της Σχολής μας, της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, ιδιαιτέρως δε τον Πρόεδρο του Τμήματος, τον φίλιτο κύριο Ιωσήφ Βιβιλάκη, που έλαβαν αυτήν την αξιέπαινη πρωτοβουλία να διοργανώσουν σειρά δράσεων με στόχο την εξερεύνηση του ιαματικού χαρακτήρα των επιτελεστικών τεχνών από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας, μια σειρά δράσεων περιγραφόμενη υπό τον προσφυέστατο τίτλο «Θέατρο-Τραύμα-Θεραπεία», που προφρόνως η Κοσμητεία της Σχολής μας έσπευσε να θέσει υπό την αιγίδα της.

Καθώς αυτές οι δράσεις ξεδιπλώθηκαν στον χρόνο, συζητήθηκαν οι επιπτώσεις του κορωνοϊού στις παραστατικές τέχνες, επιπτώσεις έκδηλα πλέον ψηλαφητές, αλλά και εύλογα ερωτήματα που προκάλεσε (και προκαλεί) η πανδημία για τη σχέση της θεατρικής τέχνης με την ιατρική. Ουσιαστικά προβλήθηκε εμφατικά το κομβικό ερώτημα: Μήπως το μυστήριο του θεάτρου βρίσκει αναπάντεχες εναλλακτικές διαδρομές για να λειτουργήσει θεραπευτικά σε σώμα και ψυχή; Τι συνέπειες μπορεί να έχει ο εγκλεισμός στις θεραπευτικές δυνατότητες του δράματος;

Επαναπροσεγγίζω, λοιπόν, τον ευφυέστατο τίτλο του βιβλίου, διαβάζοντάς τον καρκινικά: Θεραπεία τραυμάτων διά του θεάτρου. Αναζήτηση της λύτρωσης!

Αναστοχαζόμενος πάνω στο διακύβευμα της λύτρωσης, συνειδητοποίησα, με τη συνδρομή της διεισδυτικής σκέψης του αδελφού μου, του ηθοποιού Νίκου Χαλδαιάκη, ότι αυτή βρίσκεται στον

πυρήνα της φιλοσοφίας πολλών θρησκειών, προβάλλοντας ως αντίλυτρο για την ανακούφιση των ανθρώπων από ποικίλα τραύματα, τραύματα ψυχής. Μαγεία, Δοξασίες, Τελετές, αναπτύχθηκαν σε πλήρη συναρμογή με το μέγα αυτό ζητούμενο της λύτρωσης. Και, αναντίρρητα, υπάρχει μια αποκαλυπτική ομοιότητα της πίστης σε όποιον Θεό με το Θέατρο. Αυτή προκύπτει από την εμφάνιση ενός Νέου Προσώπου, ενός Προσώπου που δεν έχει σχέση με τη δράση στο συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο, αλλά παρεμβάλλεται ως ένθετο και λύει, καταλυτικά, την απουσία της λύσης.

Στη Χριστιανική Πίστη καταγράφεται ως η έλευση εκείνου του προσώπου, του Χριστού, εκείνου που έχει τη δυνατότητα να διαλύσει την υπόσταση της αρχαίας κατάρας και να διασφαλίσει τη σωτηρία και την ίαση. Στο αρχαίο θέατρο, κάτι αντίστοιχο επιτυγχάνεται με την έλευση του από μηχανής Θεού. Και στις δυο αυτές περιπτώσεις η ίαση επέρχεται από κάποιο πρόσωπο που δεν έχει σχέση με την υπάρχουσα δομή της χρονικής ροής. Το πρόσωπο είναι μια φιγούρα που διαχέεται στον χρόνο, που υπερβαίνει τον χρόνο και λυτρώνει τον πόνο. Η ίαση προκύπτει εφόσον έχουμε τη διάθεση να δούμε τον κόσμο σε όλες του τις διαστάσεις. Να τον δούμε στο διάστημα που χωρίζει τη γη από τον ουρανό, τον άνθρωπο από τον Θεό, τον ηθοποιό από τον κόσμο. Αυτό το λεπτό μεσοδιάστημα, που αφορά τον μη καταγεγραμμένο χρόνο και καταφάσκει στην ύπαρξη ενός, οποιουδήποτε, τυχαίου γεγονότος, λειτουργεί ίσως ως ίαμα και λύτρωση αρχαίων αμπλακημάτων.

Σε παρόμοια, φυσική και μεταφυσική, συγκυρία αναδύεται και η επιτέλεση. Η επιτέλεση συνιστά μια θυσία. Μια θυσία άνευ όρων μέσα στον Χωρόχρονο. Μέσω της επιτέλεσης ίσως μπορεί και να επέλθει μια κάποια λύτρωση.

Μια παρόμοια επιτέλεση αναδύεται, συνειρμικά, στη σκέψη μου, όπως περιγράφεται σε όσα εξιστορούνται στο Δοξαστικό των εσπερίων της Κυριακής του Αντίπασχα, ένα ποίημα στο οποίο μιλάει ένας άνθρωπος. Τί είναι Αυτός ο Άνθρωπος; Ένας δάσκαλος ή ένας γιατρός; Ένας Προφήτης απεσταλμένος κάποι-

ου ή μια Αυτοδυναμία; Κάποιος που απλώς λέει λόγια ή Αυτός που μπορεί; Μια όμορφη εμπειρία ή η μόνη πραγματικότητα; Αυτός ο άνθρωπος είναι ο Θωμάς. Μια φιγούρα που απουσιάζει, όπως «απουσιάζουμε» και οι περισσότεροι από όσα ουσιαστικά συμβαίνουν στη ζωή μας, την ίδια στιγμή που αγωνιούμε για την σιγουριά των λεγομένων που μεταφέρονται σ' εμάς από ανθρώπους που φυσικά γνωρίζουμε, αλλά που τώρα καλούμαστε να τους εμπιστευτούμε απόλυτα. Σ' αυτό το δοξαστικό ο Θωμάς, ή μάλλον ειπείν όλοι εμείς, μιλάει και λέει:

Οὐ μὴ πιστεύσω, ἂν μὴ ἴδω κάγὼ τὸν Δεσπότην·

ἴδω τὴν πλευράν, ὅθεν ἐξῆλθε

τὸ αἷμα, τὸ ὕδωρ, τὸ βάπτισμα·

ἴδω τὴν πληγὴν, ἐξ ἧς ἰάθη

τὸ μέγα τραῦμα, ὁ ἄνθρωπος.

Αυτό το μέγα τραύμα, τον άνθρωπο, απασχολεί, νομίζω, και η παρούσα έκδοση. Τις πτυχές αντιμετώπισης και τις προοπτικές σφαιρικότερης θέασης αυτής «της ολοσώματης πληγής», η οποία (όπως παραστατικά περιγράφεται στην υμνογραφία της Μεγάλης Τεσσαρακοστής) «τραυμάτων ὀδωδότην γέμουσα, κεῖται ἔρριμένη ἄπορος», απευθύνοντας αγωνιώδη την έκκληση προς κάθε πιθανό Σωτήρα: «Ἐπιμελήθητί μου, Κύριε, καὶ σῶσόν με. Τὰς οὐλὰς τῶν τραυμάτων μου, τῇ μοτώσει περίσφιγξον, καὶ πρὸς οὐράνιον συγκαταριθμήσον χορόν, ὡς Εὐσπλαγχνος».

ΠΗΓΕΣ

Μαρτζοῦχος π. Θεοδόσιος, «... Το μέγα τραύμα, ο άνθρωπος...», <https://www.eporiako.info/index.php/2017-12-03-18-32-08/430-2014-10-09-08-01-24>

Ο ΗΧΟΣ ΤΟΥ ΠΑΘΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Θα αποπειραθώ να ψηλαφίσω τον ήχο του πάθους, τη μουσική της πληγωμένης, της τραυματισμένης ψυχής, έναν ήχο που τριγυρνάει χαρακτηριστικά και αναγνωρίζεται ευδιάκριτα, ακάμψη και ερήμην της ευθείας ποιητικής μνείας σε τραυματικά αποτυπώματα πάνω στο σώμα ή και στο πνεύμα. Ιδιαίτερα η τελευταία, άρρητη, πληγή, αενάως όμως χαίνουσα, φαίνεται να εμπνέει δημιουργικά ποιητές και μουσικούς: οι μεν την υπαινίσσονται αριστοτεχνικά, οι δε την διαζωγραφίζουν ηχοχρωματικά, σε μια μυστική, αλλά και γοητευτικά γλαφυρή, υπερβατική συνημία.

Αεθόρμητα έρχεται στο νου μου η μακρόθεν εκπεφρασμένη αρνηνώδης εξομολογητική κραυγή του Ασώτου Υιού, που αναμειβόλα διασώζει, εξιστορώντας τα, τα ανήκεστα τραύματα της ψυχής και του σώματός του, και καλεί σε βοήθεια την ιερή μορφή του πατρός του: «Πάτερ, αγαθέ, έμακρύνθην από σου, μή έγκαταλίπης με». Πώς να παρακάμψει ο μελωδός την πρόκληση της απώδειξης του εδώ λανθάνοντος μινυρίσματος, μάλιστα δε μέσω απειστήμου ηχοτοπίου, με χρήση τόσο του ηδυπαθούς σκληρού χρωματικού πλαγίου του δευτέρου όσο και του πεφωτισμένα ιλαρού τετάρτου ήχου;

Στην πρώτη συνάντηση της παρούσας σειράς του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών της Σχολής μας, είχα επιστήσει την προσοχή σε όσα εξιστορούνται στο Δοξαστικό των εσπερίων της Κυριακής του Αντίπασχα, ένα ποίημα στο οποίο μιλάει ένας άνθρωπος:

Οὐ μὴ πιστεύσω, ἂν μὴ ἴδω κἀγὼ τὸν Δεσπότην·
 ἴδω τὴν πλευράν, ὅθεν ἐξήλθε
 τὸ αἷμα, τὸ ὕδωρ, τὸ βάπτισμα·
 ἴδω τὴν πληγὴν, ἐξ ἧς ἰάθη
 τὸ μέγα τραῦμα, ὁ ἄνθρωπος.

Αυτό το μέγα τραῦμα, ο άνθρωπος, μας απασχολεί τώρα ειδικότερα. Προανάκρουσμα αυτού του σκιώδους ανθρώπου είναι ο πρώτος άνθρωπος, ο Αδάμ, που παραστατικά περιγράφεται στην υμνογραφία της Μεγάλης Τεσσαρακοστής.

Επιθυμώ εδώ να σταθώ στο δεύτερο ιδιόμελο του κατανυκτικού εσπερινού της 4ης Κυριακής των Νηστειών, που εξιστορεί μιαν αλλιώτικη «ληστεία», μια ληστεία με πολλά θύματα:

Λησταίς λογισμοῖς, περιπεσὼν ὁ Ἀδάμ,
 ἐκλάπη τὸν νοῦν, τραυματισθεὶς τὴν ψυχὴν,
 καὶ ἔκειτο γυμνὸς ἀντιλήψεως·
 οὔτε Ἰερεὺς ὁ πρὸ τοῦ νόμου προσέσχεν αὐτῷ,
 οὔτε Λευῖτης μετὰ νόμον ἐπέιδεν αὐτόν,
 εἰ μὴ σὺ ὁ παραγενόμενος Θεός, οὐκ ἐκ Σαμαρείας,
 ἀλλ' ἐκ τῆς Μαρίας Θεοτόκου, Κύριε δόξα σοι.

Δηλαδή: «Σε λογισμούς ληστρικούς έπεσε ο Αδάμ. Τραυματίσαν την ψυχή του, τού έκλεψαν τον νουν και τον άφησαν γυμνό, αβοήθητο. Ούτε ο ιερέας πριν από τον νόμο τον πρόσεξε ούτε ο Λευΐτης του νόμου τον είδε. Παρά μόνον εσύ, ο Θεός, που ήλθες όχι από τη Σαμάρεια, αλλά από την Μαρία Θεοτόκο· Κύριε, δόξα σοι».

Προβάλλεται εδώ όχι απλώς η παραβολή του καλού Σαμαρείτου (που διασώζεται μόνον από τον Ευαγγελιστή Λουκά (10,30-37) αλλά και η ανθρώπινη μορφή του Ιησού Χριστού, του εκ της ανθρωπίνης Μαρίας γεννηθέντος. Προβάλλεται, με άλλα λόγια, η απόλυτη, η άνευ όρων, η προς πάντα άνθρωπο εξακτινούμενη, αγάπη. Είναι δε εντυπωσιακό ότι το διπρόσωπο αυτών των ανθρώπων, του Αδάμ και του Χριστού, εξυμνείται υπερβαλ-

λάντως, με τρόπο αμιγώς ποιητικό, καθ' όλη την ακολουθούσα 5η Εβδομάδα της Μεγάλης Τεσσαρακοστής.

Απορεί ο νους του εραμιστού· ποιόν από τους πολλούς υφιστάμενους ύμνους να εκλέξει και να μνημονεύσει. Όλοι περιγράφουν αυτό που η αετόφτερη έμπνευση του ανυπέρβλητου ποιητού Δαβίδ εξεικόνισε έκπαλαι παραστατικότατα: «Προσώζεσαν και έσάπησαν οί μώλωπές μου από προσώπου τής άφροσύνης μου» (Ψαλμ. 37,6). Τα τραύματά μου βρώμισαν και σάπισαν λόγω της αμναλιάς μου!

Διατρέχοντας, με ποιητικόλαγνη διάθεση, την υμνολογία κάθε μέρας της 5ης Εβδομάδας της Μεγάλης Τεσσαρακοστής βλέπει κανείς το ίδιο μοτίβο, την ίδια σκηνή, να αναπλάθεται, εμπνευσμένα και δημιουργικά, ξανά και ξανά μπροστά στα μάτια που δεν μπορώ να μην επισημάνω ορισμένες μόνον χαρακτηριστικές καθ' ημέραν περιπτώσεις:

Δευτέρα

«Τῷ τοῖς λησταῖς περιπεσόντι, ὠμοιώθην ἐγὼ Δέσποτα τῶν ἀπάτων, τοῖς πταίσμασί μου περιπεσών, καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀνηλεῶς κατατρώθην, ἀλλὰ μὴ ἐγκαταλίπης με ἀνιάτρευτον, ὁ οὐκ ἐκ Σαμαρείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀχράντου Παρθένου παραγενόμενος, Ἰησοῦ τὸ σωτήριον ὄνομα, ἐλέησόν με».

Τρίτη

«Ὡς ὁ περιπεσών εἰς τοὺς ληστάς, καὶ τετραυματισμένος, οὕτω καὶ ἐγὼ περιέπεσον, ἐξ ἐμῶν ἀμαρτιῶν, καὶ τετραυματισμένη, ὑπάρχει μου ἡ ψυχὴ, πρὸς τίνα καταφύγω, τοῦ θεραπευθῆναι, εἰ μὴ πρὸς σὲ τὸν ἰατρὸν ψυχῶν τε καὶ σωμάτων; Ἐπίχρεε ἐπ' ἐμὲ ὁ Θεός, τὸ μέγα σου ἔλεος».

«Αποσφαλέντες ἐκ παραβάσεως τῆς πρώην, ἐν Παραδείσῳ προφῆς καὶ ἀπολαύσεως, κατήχθημεν εἰς ἀτιμωτάτην ζωὴν· τῶν ἀρετῶν γὰρ τὴν πρέπουσαν ἐπαινετὴν διαγωγὴν, ἐκδυθέντες

τοῖς παισίμασιν, ὡς λησταῖς περιεπέσομεν, ἡμιθανεῖς δὲ τυγχάνομεν, ἕξαμαρτήσαντες τῶν σωτηρίων σου διδαγμάτων. Ἄλλὰ σὲ ἱκετεύομεν, τὸν ἐκ Μαρίας ἐπιφανέντα, καὶ ἀπαθῶς πάθεσι, προσομιλήσαντα Δεσπότην. Κατάδησον ἡμῶν, τοὺς ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἐπιγενομένους μώλωπας, καὶ τὸν ἀνείκαστόν σου οἶκτον ἐπίχεον ἡμῖν, τὴν σὴν θεραπευτικὴν ἐπιμέλειαν, ὡς φιλάνθρωπος».

«Τὴν τετραυματισμένην μου ψυχὴν, καὶ τεταπεινωμένην, ἐπίσκεψαι Κύριε, ἰατρὲ τῶν νοσοῦντων, καὶ τῶν ἀπηλπισμένων λιμὴν ἀχείμαστε· σὺ γὰρ εἶ ὁ ἐλθὼν Λυτρωτὴς τοῦ Κόσμου, ἐγείραι ἐκ φθορᾶς τὸν παραπεσόντα, καὶ μὲ προσπίπτοντα ἀνάστησον, διὰ τὸ μέγα σου ἔλεος».

Τετάρτη

«Τὸ ὕψος τῶν ἀρετῶν, καταλιποῦσα ψυχὴ μου, ἐπὶ τὸ βάθος τῆς ἀμαρτίας κατελήλυθας, πονηροῖς ὁδοστάταις ἐμπεσοῦσα, τραυμάτων δὲ ὀδωδότην γέμουσα, κεῖται ἐρριμμένη ἄπορος. Διὸ βόησον Χριστῷ τῷ Θεῷ, τῷ διὰ σὲ σταυρωθέντι, καὶ μώλωπας ἐκουσίως δεξαμένῳ. Ἐπιμελήθητί μου Κύριε, καὶ σῶσόν με».

«Τοῖς ληστρικοῖς λογισμοῖς, τραυματισθεὶς ὁ δαίμων, ἡμίθνητος γέγονα Κύριε. Προφητῶν δὲ ὁ χορὸς παρείδεν, ἡμιθανῆ κατιδῶν τυγχάνοντα, καὶ τέχναις ἀνθρωπίναις ἀνιάτρευτος. Διὸ χαλεπῶς ὀδυνώμενος, ἐν ταπεινώσει καρδίας κραυγάζω σοι. Χριστὲ ὁ Θεός, ἐπίχεε ὡς εὐσπλαγχνος, ἐπ' ἐμὲ τὸ μέγα σου ἔλεος».

Πέμπτη

(Ἐσπέρια προσόμοια κατ' ἀλφάβητον, Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ)

«Ρύπον καθάρισον τῆς ψυχῆς μου, ὁ δι' ἐμὲ πτωχεύσας καὶ νηπιάσας σαρκί, ρανίδα ἐλέους σου καταπέμψας, τῷ ἀσθενεῖ καὶ τεθλασμένῳ Χριστέ, ἀπόπλυνον ἐκ τοῦ ρύπου, ἰάτρευσον ἀσθενοῦντα. Κύριε, πρὶν εἰς τέλος ἀπόλωμαι, σῶσόν με».

«Ἄπας ὁ βίος μου μετὰ πορνῶν, καὶ τελωνῶν ἐκδεδαπάνηται,

ἔρα δυνήσομαι κἄν ἐν γήρα, μεταγνῶναι ἅπερ ἐξήμαρτον; Δημιουργέ τῶν ἀπάντων, καὶ ἰατρέ τῶν νοσούντων, Κύριε, πρὶν εἰς τέλος ἀπόλωμαι, σῶσόν με».

Παρασκευή

«Ἐξέτεινας Χριστέ, τὰς παλάμας ἐν Ξύλῳ, ἰώμενος πληγὴν, τοῦ ἔδωκα ταῖς πληγαῖς σου· διὸ ἰκετεύω σε, τὰς πληγὰς μου θεράπεισον, ἃς ἀπέθετο, ἐν τῇ ψυχῇ μου ὁ πλάνος, καὶ ἀξιώσον, ἐν προσευχῇ καὶ νηστεία, Σωτὴρ θεραπεῦσαί σε».

«Ὁ μετὰ ληστῶν, ἐν Σταυρῷ προσπαγεῖς Χριστέ ὁ Θεός, καὶ τῷ μύλωπί σου, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἰασάμενος, μὴ παρίδης με κλητοῖς ὁδοστάταις, καὶ λησταῖς ἀσωμάτοις ἐμπεσόντα, καὶ τῆς ἀρετῆς αὐτῶν ἐκδυθέντα, καὶ χαλεπῶς τραυματισθέντα, παράκλητος δὲ τῶν ὀσίων, ἰαθῆναι δυνάμενον· ἡμίθνητος γάρ εἰμι, βραχυτάτον ἔχων ζωῆς λείψανον, τὴν εἰς σὲ μόνην ἐλπίδα, τὸν καὶ νεκροῖς ζωὴν παρέχοντα, ἀλλὰ κατάδησόν μου τὰ τραύματα, τῆν σὴν ἐπιστάξας μοι χρηστότητα, μόνε Φιλάνθρωπε».

Σάββατο

«Ὡς ἐξ Ἱερουσαλήμ, σοῦ τῶν θείων ἐντολῶν ἐξερχόμενος, καὶ πρὸς τὰ πάθη τῆς Ἱεριχώ καταντήσας, τῇ δόξῃ τῆς ἀτιμίας, τῶν βιωτικῶν μελημάτων κατασυρεῖς, λησταῖς περιέπεσον τῶν λογιπαιῶν, τῆς υἰοθεσίας τῇ χάριτι, τὸν χιτῶνα ὑπ' αὐτῶν ἐκδυθεῖς, καὶ ταῖς πληγαῖς, ὡς ἄπνους κατάκειμαι. Ἱερεὺς δὲ παρών, καὶ τὸ πνεῦμα κατιδών, οὐ προσέσχε. Λευΐτης, καὶ αὐτὸς βδελυξάμενος, ἀντιπαρῆλθέ μοι. Σὺ δὲ Κύριε, ὁ ἐκ Παρθένου ἀφράστως σαρωθεῖς, τῇ ἐκχύσει τοῦ σωτηρίου, καὶ ἐκουσίως ἐκ πλευρᾶς σου, ἐκχυθέντος Αἵματος καὶ ὕδατος, ὡς ἔλαιον ἐπιστάξας Χριστέ ὁ Θεός, τὰς οὐλὰς τῶν τραυμάτων μου, τῇ μοτώσει περισφιγξον, καὶ πρὸς οὐράνιον συγκαταρίθμησον χώρον, ὡς εὐσπλαγχνός».

Ἄς σημειωθoύν οἱ ακραιφνῶς ἰατρικοὶ ὅροι που χρησιμοποιοῦνται ἐν προκειμένῳ ἀπὸ τους υμνογράφους: «ἡμίθνητος, ἡμι-

θανής, τέχναις ἀνθρωπίναις ἀνιάτρευτος, ὡς ἄπνους κατάκειμαι, πρὸς τίνα καταφύγω τοῦ θεραπευθῆναι, τραυμάτων ὀδωδότην γέμω (εἶμαι κατάστικτος ἀπὸ τραύματα που ὀζουν/που βρωμάνε), κείμαι ἐρριμμένος ἄπορος, κατάδησον τοὺς μώλωπας καὶ τὰ τραύματα, καὶ ἐπίχεον τὴν θεραπευτικὴν ἐπιμέλειαν, ἰατρὲ τῶν νοσοῦντων, ἀπόπλυνον ἐκ τοῦ ῥύπου, ἰάτρευσον ἀσθενοῦντα, τὰς οὐλὰς τῶν τραυμάτων, τῇ μοτώσει περίσφιγξον» (τις ουλές των τραυμάτων μου σφίξε δυνατά με επιδέσμους)!

Και ἐπεταὶ ἡ Μεγάλῃ Εβδομάδα· τότε, τὸ αρσενικό διπρόσωπο των παραπάνω ἀνθρώπων, τοῦ Ἀδάμ καὶ τοῦ Χριστοῦ, διευρύνεται περαιτέρω με τὴν προσθήκη καὶ δύο θηλυκῶν «πρωταγωνιστριῶν», κατεξοχὴν μεν τῆς Παναγίας, προτυπωτικῶς δε τῆς Πόρνης γυναικός. Ὁ θρήνος τῆς τελευταίας, μοναδικά διατυπωμένος ἀπὸ τὴν Κασσία μοναχῆ, ἐμελλε νὰ καταστῆ ταυτόσημος με συνόλη τὴν αἴσθησι που περιβάλλει τὴ λεγομένη Μεγάλῃ Εβδομάδα: «δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρῦν ... κάμφθητί μου πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας».

Εἶναι ὁ ἴδιος θρήνος που ἀντιστικτικὰ διαλέγεται με τὸν κλαυθμὸ τῆς τεθλιμμένης μητρός, τῆς τετρωμένης τῆ ρομφαία τῆς λύπης, τῆς Παναγίας, τὸ ὀδυνηρὸ μοιρολόγι τῆς ὁποίας υπερβαλλόντως ἀναδεικνύεται κατὰ τὴ Μεγάλῃ Παρασκευῆ: «Οἴμοι θεῖον Τέκνον! οἴμοι τὸ φῶς τοῦ Κόσμου! τί ἔδυσ ἐξ ὀφθαλμῶν μου, ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ; | Υἱέ μου, ποῦ τὸ κάλλος ἔδυσ τῆς μορφῆς σου; οὐ φέρω καθορᾶν σε, ἀδίκως σταυρούμενον», ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσωστρεφῆς καὶ συγκινητικότερη ἀποστροφή ἀπὸ τὸν λεγόμενο Ἀναβαλλόμενο: «πῶς σε κηδεύσω Θεέ μου; ἢ πῶς σινδόσιν εἰλήσω;»

Ἀποκαλυπτικός εἶναι καὶ ὁ τρόπος που ἀναδεικνύεται μουσικά μια ἄλλη ἀποστροφή ἀπὸ τὸ σπουδαῖο ποίημα τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου «Τὸν ἥλιον κρύψαντα», που ψάλλεται κατὰ τὴν περιφορὰ τοῦ ἱεροῦ Ἐπιταφίου· ἀναφέρομαι στὸ σημεῖο ὅπου προβάλλεται ἡ μορφή τῆς μητρός τοῦ Ἰησοῦ, αὐτοῦ τοῦ παραμόνιμου ξένου, ὅταν βλέπει τὸν γιό τῆς «νεκρωθέντα» καὶ «βοά»

σπαρακτικά: «ὦ Υἱὲ καὶ Θεέ μου, εἰ καὶ τὰ σπλάγχνα τιτρώσκομαι, καὶ καρδίαν σπαράττομαι, νεκρὸν σε καθορώσα, ἀλλὰ τῆ σῆ ἐκστασει θαρροῦσα μεγαλύνω».

Ανεπανάληπτη παραμένει ως σήμερα η αριστοτεχνική εν προκειμένω μελοποίηση του Γερμανού Νέων Πατρών που ψαύει διεισδυτικά τις ευαίσθητες χορδές του μητρικού κοπετού.

Δεν πρέπει εδώ να παραλειφθεί η μνεία και μιας εξαιρετικά τυχερῆς σκηνῆς, όπου ο Χριστός, σε μιαν ιδιαίτερη (και σπάνια) στιγμή κατά την οποία αφήνεται να εκδηλώσει την ανθρώπινη φύση του, φέρεται (στην 9η ωδή του κανόνα του Μεγάλου Σαββάτου) να αποπειράται να παρηγορήσει την οδυρομένη μητέρα που μεταξύ τους αναπτύσσεται συγκεκριμένα ο ακόλουθος συγκινητικός διάλογος:

Ιησούς: Μὴ ἐποδύρου μου Μήτηρ, καθορώσα ἐν τάφῳ, ὄν ἐν γαστρὶ ἄνευ σποράς, συνέλαβες Υἱόν· ἀναστήσομαι γὰρ καὶ δοξασθήσομαι, καὶ ὑψώσω ἐν δόξῃ, ἀπαύστως ὡς Θεός, τοὺς ἐν πίστει καὶ πόθῳ σὲ μεγαλύνοντας.

Παναγία: Ἐπὶ τῷ ξένῳ σου τόκῳ, τὰς ὀδύνας φυγοῦσα, ὑπερφυῶς ἐρακαρίσθην, ἄναρχε Υἱέ· νῦν δέ σε Θεέ μου, ἄπνουν ὀρώσα νεκρὸν, τῆ ῥομφαία τῆς λύπης, σπαράττομαι δεινῶς· ἀλλ' ἀνάστηθι, ὅπως μεγαλυνθήσωμαι.

Εἶχε βέβαια προηγηθεῖ το ἀφατο πάθος του Ιησού, στην κορύφωση του οποίου ο ἴδιος εἶχε και πάλι αφεθεῖ να τραγουδήσει πικρὰ κατὰ ἄνθρωπον καημούς του, εκφράζοντας σπαραξικάρδια πικρὸ εὐλόγο παράπονό του: «Ἐξέδυσάν με τὰ ἱμάτιά μου καὶ ἐνέδυσάν με χλαμύδα κοκκίνην, ἔθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μου, στέφανον ἐξ ἀκανθῶν καὶ ἐπὶ τὴν δεξιάν μου χεῖρα, ἔδωκαν κάλαμον».

Πλήγμα ὁμως δέχεται και ο Ἄδης, πλήγμα σθεναρό και καταλυτικό, και εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι στην ορθόδοξη εικονογραφία ιστορεῖται ως ἄνθρωπος πληγωμένος και καταρρακωμένος, τραυματισμένος και καταπατημένος· ἔτσι, το Μεγάλο Σάββατο πρῶτῳ, αὐτός ο προσωποποιημένος Ἄδης φέρεται να «βοᾷ,

ἀλγῶν καὶ σθένων, κατελύθη μου ἡ ἐξουσία, ὅλως οὐκ ἰσχύω [...] κατεπόθη μου το κράτος, ὥνπερ ἐβασίλευον ἐστέρημαι καὶ πάντα ἐξήμεσα».

Ενδεικτικά και εύγλωττα περιγράφεται, ανθρωπομορφικώς, η συνάντηση του Ἄδη με τον Χριστό, στην 4η ωδή του κανόνα του Μεγάλου Σαββάτου: «Ὁ Ἄδης Λόγε συναντήσας σοι, ἐπικράνθη, βροτὸν ὀρῶν τεθεωμένον, κατάστικτον τοῖς μῶλωσι, καὶ πανσθενουργόν, τῷ φρικτῷ τῆς μορφῆς δέ, διαπεφώνηκεν».

Αυτός ο θνητός, ο τεθεωμένος βροτός, ο αναπεσών και ως λέων κεκοιμημένος, είναι ο υιός του ανθρώπου, είναι ο πλησίον, είναι εκείνος τον οποίον πρέπει να αγαπήσουμε «ὡς ἑαυτόν».

Ἡ αγάπη προς τον πλησίον απευθύνεται πάντοτε σε συγκεκριμένο πρόσωπο. Ο αββάς Απολλῶς ἔχει ἤδη εὐστοχα παρατηρήσει: «εἶδες τον αδελφόν σου, εἶδες Κύριον τον Θεόν σου». Ο πλησίον είναι πάντα ἕνας συγκεκριμένος ἄνθρωπος και ὄχι ἡ αφηρημένη ἔννοια της ανθρωπότητας. Σήμερα, εν ονόματι της ευτυχίας της ανθρωπότητας βασανίζεται και ταλαιπωρεῖται ο ἄνθρωπος, που μεταβάλλεται σε μέσον προς εξυπηρέτηση μεγάλων ιδεωδῶν και υψηλῶν σκοπῶν. Τα πάντα μοιάζει να γίνονται επιτρεπτά και αποδεκτά εν ονόματι της απεριόριστης ελευθερίας της ανθρωπότητας.

Ἐρθε ἡ ὥρα να αναζητήσουμε και να αγαπήσουμε τον πλησίον· «τοῦτο ποιήσωμεν καὶ ζήσωμεν».

ΠΗΓΕΣ

B. M., «Οἱ ληστές», <https://apolytrosis.gr/index.php/component/k2/item/1302-listes>

Κατσούλης Νικόλαος, «Ἡ παραβολή του καλοῦ Σαμαρείτου», Ἡ ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΣΑΜΑΡΕΙΤΟΥ ~ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ ΕΡΜΗΣ (filologos-hermes.info)

Μαρτζούχος π. Θεοδόσιος, «... Το μέγα τραῦμα, ο ἄνθρωπος...», <https://www.enoriako.info/index.php/2017-12-03-18-32-08/430-2014-10-09-08-01-24>